

Muttaari Daguwa Oosuwa

Leveled

Wolayttatto Doona

Ha gujo nabbabo maxaafay Yuu Essi Eyidiyappe (USAID) beettida miishshaa maaduwaa Seev Ze Childdirenee (Save the Children), Luxettaa Moconaynne Tohossa Dalgga Manttiya Luxettaa Beeroy issippe hashetin giigidi attamettidaagaa.

2009 M.L.

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

Save the Children

The CC By license lets others distribute, adjust, and build upon this work, for free or commercially, as long as credit is given to the original creation. However, any changes from the original must be indicated.

For more info please refer: <https://creativecommons.org/licenses/>

Muttaari Daguwa

Oosuwa

Kifilee 4

Saaminttay 9

Leveled

Luxissiyageetussi Kaaletuwa

Naati nabbabuwa doommanaappe kase misiliyanne huuphe yohuwa bessidi nabbaboy odiyoba malana mala oychchite. Nabbabi simmidi wurssettan de'iya oyshata zaarana mala oottite.

Nabbabuwappe kasetiya Mali be'o Oyshaa

Ha huuphe yohuwanne misiliya xeelliyo wode kaalliya nabbaboy aattiyo kiitay ayba gaada qoppay?

Shemppuwa 1: Muttaari Daguwa Oosuwa

Daguwa oosuwa be'naaappe kasetidi maadettiyogaa giyagaa be'oos. Maadettiyogaa giyogee issoy haraara hashetidi issibaa sinttawu sugiyogaa giyogaa. Asaa naatu gallassa gallassa duussan gayttiya metuwa pagalanawu issoy issuwara maadettees. Hegaadan maadettidi de'oy oychchiyo oyshaa zaarennan aggiyogee xoonettiyogawu gattees. Xoonettikko asi barinanne bari soo asaa barchchiyan yeggiyogee attennaba. Yaaniyo gishshawu issippetettay koshshikko heeraaranne miiriyara bessiyaban ubban maadetteettes.

Shammiyobawu, qanxxiyobawu, kessiyobawunne kiisiyawu paccikko tal"idi hegaadankka hayyo qofay paccidi barchcheyikko qassi tobbidi eraanne hiillaa aasseettees. Hegee bessiyogee sa'a ballan de'iya asay issoy issuwara maadettana xayikko de'oy sugettennaagaa. Hegaassi asa ubbay de'uwan maadettidi hemettanawu koshshiyogee oonne odanawu bessenna qoncce yoho. Haray atto asa gidennabaynne shemppuwara de'anawu issoy issuwara maadettidi, zuppetidi, hemettees.

Leemisuwawu qaacuwa ekkiyaba gidikko haattaa pinnanawu issoy issuwara ohettees. Balgguwawu maana kattaa shiishshiiddi aybanne haasayiyo dooni baynnan gayttidi maayettiyogan issippe oottees. Cuncallee bari huuphiyawu miyobaa shiishshanawu hashetidi qaaxxes. Hageetussi maadettidi de'iyogaa ooni luxissidee? Oonanne gidenna ubbaakka luxissidaagee de'uwa. Maadetidi de'iyogaa giyogeekka ha qommon qonccidabatuugaadan asay hashetiyogaa qonccissees.

Hashetiyogawukka salo gufanttuwan de'iyanne heeraappe heeran imettiya birshshettay issuwa gididi ayba dummatettinne baynnaagaa bessiyabaykka corabaa. Hagee asaa naati bari de'uwa maaray mankkay de'iyo ogiyan hemetissanawu qaaxettiyo hanotan maadettiyogee attennaba gidiyogaa bessiyaba. Adussa de'uwa ogiyan gallassi gallassi tiran kum"u giyabay cora. He metuwa, deexuwanne barchchiya pagalanawu issippe oottidi hashetuwa meeze oottiyogee maadettidi de'iyogee daguwa oosuwa geetettees.

Ha gita eeshshaara de'iya maado hanotaanne maadettidi sinttawu gujjiyogaa shenehoo gi karidi barkka woxxiya asay keehippe qohettiiddi de'iyogaa cimay naatoykka akeekiyoba. Wontta qommon be'idoogaadan asa gidenna meretaykka maadettana xayikko barchchitiyogaa issi gaasodan ekkanawu danddayettes. Guuttaban xoonettidi de'uwan guyye attennaadan wodeenne hanotay bessiyogaadan haniiddi sinttawu sugiyogee keehippe koshshiyabaa.

Shemppuwa 2: Daguwa Oosuwa Qommota

Daro asay maadettidi poliyo oosuwa qommoti keehippe cora goosona. Issippetetaa duussaa eranchchatikka hegaa tumatettaa boxooxissidi qonccissoosona. Maadettiyobatuppe issuwa gidiya dagoy bari giddon qassi cora ooso qommota polanawu go'etti yoba gaanawu danddayettees. Dagoy issi uri maadettanawu koyyidobaa bari heeran de'iya asaara keeridi maadettiyo duussaa qommo.

Daguwan bul"anawu, harummanawu, goyyanawu, cakkanawunne qoxxanawu godaakka qoo'anawu,

hamakkaa, meegaanne zaaruwa qanxxidi shiishshanawu danddayettes. Dagawan godaa essidi meeganawu, zanddiidaa qachchanawu, tuussaa goochchidi essanawu, kaaraa aattidi keexxanawu go'ettiyoykka de'ees. Masqalaa uuttaa haashiyoy, goodiyoy, haashidoogaa gum"iyognne milxxi ootti qachchidi soo shiishshiyogeekka dagawan polettiyaba.

Daguwa keerida asay kasetidi keeranaappe koyro barina giigissiyo hanotay geeyyidi beettiyaba. Barina giigissiyo hanotay asaappe asan woykko heeraappe heeran dummatana danddayees. Asaappe asan giyogee bessiyogee asaa aquwa abbiya xeelliyan duree manqqoy de'iyogaanne giigissoykka A mala gidiyogaa yootanaassa. Hegaadan giyogee duree bari gidaappe loyttidi giigissikko wolqqaa pacay bari wolqqa keenaa giigissees gaanaassa.

Giigissoy heeraappe heeran dummatana danddayees giyogaa xeellikko, issi heeran daguwa shiiqiya

asawu shiishhiyo giigissoy hara heeraagaappe dummatees gaanaassa. Issi heeraaninne wogan shiiqiya qumanne ushsha qommoy hara biittan karissiya miishsha gidana danddayees. Leemisuwawu issi biittan shukkaariya doyssidi haytta tukkiya essidi miziyogeenne ushshiyogee meeze gidikko hara heeran qassi shenetidi *aggi aadhdhiyoba* gidanawu danddayees.

Gidikkonne ubba heeraassikka giddo gidiya hanotan daguwa oosuwassi shiiqiya asaa mizanawunne ushshanawu giigiya kattaanne ushshaa qommoti de'osona. Hegeetuppe katta qommoti kokcaa, oytaa, unccaa, boyyiya, hawullakka, shukkaariya, badalaa doysanne hegeeta milatiyabata. Ha qommon qonccida quma qommoti garan, gezziyan, bargguwan ubba heeratunkka demmanawu danddayettiabata. Hawullakkay, boyyee, badalaa doysay, kokkay daroppe garanne barggo heeran meeze tidaba.

Hegee hegaa gidishin shukkaaree, badalaan doysayenne boyyee barggo heeran meezeetidaba gaanawu danddayettees. Garan daguwa xeesiya asay dure keetta gidikko boyyiya kattidi boyiyakka qoxxidi asawu ubbawu gakkiya yesuwan picaataa kattanawu danddayees. Qiibaa wolqqay paccido keetta gidikko qassi kokcaa kokkdi hawullakkata walakkidi shiishshanawu danddayees. Hageetu dummatettay asaa giddon de'iya miishshaa aquwa abbiya malaatees.

Gezziyan daguwa keeridi shiishshiya asaykka bantta duretettaa woykko pacatettaadan wolqqaara biyabaanne wogaaranne heeraara giigiyabaa shiishshoosona. Gidikkonne gezze heeran daroppe meezeetidaagee kokcaa kokkidinne unccaa uukkidi shiishshiyogaa. Ha"ikka duretettaanne pacatettaa dummayiyabay kokettiya kokcaa giddon gujettiya lokkomaa yesuwa gidanawu danddayettees.

De'iyogee loytti kokkidi munaasaa oottidi shiishshikko kokkankka duriya kokkay bonchchettees. Gidoppe attin hankkuwapple lokkoma xallan dummateesippe attin haraban dummatettay darennna gaanawu danndayettees.

Ushshaa baggaara qassi asaa koshshaattoo koshshaattoo dumma dumma ushsha qommoti giigoosona. Ushshaa hanotaynne qommiykka duretettaaninne manqqotettaani woykko ammano hanotankka dummatana danndayees. Heeran de'iya ammanota baaso oottidi giigiyageeti parssuwa, geeshuwa, qaareebuwa, galanchchaanne haattaa gidishin wursettan doonaa shokkiyo ushshatikka xayokkona. Ha doonaa shokkiyoba geetettidi erettiyyabay darotoo heeran oosettiya woykko agettiya ushshataa gididi erettoosona.

Shemppuwa 3: Muttaari Keeruwa

Muttaara gifaataa aginay matiiddi de'iyogaa
qoppada aginaa goodiyo wode isiiniya aginay
gakkiis. Yaatin Wolaytta wogan gifaatawu naa"^u
aginay de'ishin uuttaa haashi melissidi baaccirawu
go'ettiyo gishshawu melenna gaada dagammaasu.
Ayba baacciree asay ashuwara miyoykka daro wodee
de'ishin haashettidi suure wodan ka'ida goodetta
uncca gidennee.

Yaatin Muttaara daguwa keeranawu qoppada
bawunne heera asaassi injjetiya wodiya geeddaasu.
Asaa soo yuuuyada bari uuttaa haashiyo daguwa
gallassay qeeraa gidiyogaa ubbawukka odaasu.

Odishin dariya bagga asay Muttaara doorido gallassay ceggennan pee'iyogaa odidi gallassaa lammanaadan mayzzidosona. Wolaytta wogaa mala gidikko ceggennay gelin haashido unccaa gifaatawu attoshin gidda gallassawunne meetettenna gishshawu ay wodenne ceggennaa naagennan haashetenna. Ceggennan haashikko unccaa karexissees, gammay ka'ennaadan diggidi xinqqettees. Goodee golaykka issi mala karetta gididi meraa xayidi xeellanawu maanawu lo'enna gishshawu cegennay keehippe yayettees.

Uutta haashetta xalla gidennan so giddon adussa wodiyawu essiyo dizggiya, tuuqiya, zazaluwanne gaaxaataa mittaanne cegennay de'eес geetettiya wodiyan asay qanxxenna. Hegaadan oottikko mittay agina gattennan xonttan meetettidi xiille kiyiyo hanotay merettidi adussa wodiyawu giido miishshaa qantta wodiyan xukkees. Kattaa addiniitaanne zeriyo wodee ceggennaappe kareera gidana bessiyo gishshawu Muttaarakka asay yoootiyogaa ekkanawu mammoottabekku.

Muttaara uuttaa haashanawu keeriyo wode de'iya ceggnay xeero cegenna gididoogaa hassaya ekkada coo haashana gaada palaminkka ceggennaa uluwa eriya asay leeli aggiis. I shooroti odiyogaa mala gidikko xeero ceggnay utettaagaappe yaa pala gidiyogaa Muttaara akekada keeruwa shoddada kaalliya masqqaynno gallassa gidanaadan kuuyaasu. Heeraa asay yootiyogaa ekkenna asawu de'oy maayettidi maadettanawu danddayettenaagaa eriyogee keehippe lo"o gidiyogaa kaassan denttidosona.

Hegaadan kaa'ii kaa'idi ubbaykka gifaatawu haashanaagee attennaba gidiyo gishshawu banttaagaa banttaagaa haashana gallassaakka murttiya qachchidosona. Issinna baagaa hamuusa gallassawu keeriyo wode haranna qeeraa oyqqawusu. Heezzanttiya kaalliya masqqaynno oyqqiyo wode oyddanttiya kaalliya hamuusa giishin hinkkoriya kaallidi yiya qeeraassi giini ubbaykka saro gatto giyo hanotan kuuyidosona.

Shemppuwa 4: Haashiyo Gallassaa

Hegaadan hanidi naagishin eti keerido masqqaynnoy pichchi giis. Yaanin masqqaynno gallassi mayllee de'iyogee maylliya, akatee de'iyogee akatiya, baggay otettsaa tookki ekkidi puttu giidosona. Eti ehiyobay banttawu de'iyaban maaddanawu koyyido gishshappe attin daguwa keeriya keettayyiya ubbabaa kunttida asaa xeesiyogee meeze tidaba gidiyogee oonanne palanttiyaba gidenna.

Yaatin ha haashanawu yiida asay uutta giddo gelidi issoy mazziya, issoy geennaa, haray naqaaqaa pooqqidosona. Yaati simmin baggay heezzu otettsaa essidi heezzu sohuwan haashettaa doommiigiidosona. Attida heezzu asay qassi ha wontta pooqettida uuttata goodidi goodettaa issi azzan kunttiyogan porqqattoosona.

Muttaari keettaawaykka bari laggiya Wotanggoora
yiidi guzulaa cachchaa maaddin puraanne sawo
maataa shiishshidi kuntterettinnee laaxa saatee
gakkennan heezzu woossaa sukku oottidosona.
Woni daguwa go'ay aybashin hegaadan oosuwa elle
wurssanaassa gidennee asay maadettidi de'iyogee?
Hegaappe simmin laaxaa miidi qiibaa shemppi
ekkida asay denddidi ha'ikka geefettanuwa issi
badduwaranne hal"^a issi pokkuwara gattidi pooqqin
oosoy doomettiis.

Ha"ⁱigan wontta haashiya asay goodettawunne
guzulaa cachchawu simmin laaxappe kasiyan
goodida asay qassi haashiyogaa doommiis. Yaatidi
awa ayfee qiibaa ziqqi gaanawu haniyo wode eti
wurssuwawu shiishshi essidosona. Kaallidi Wotanggo
do'oy beennan issi uuttaa gujjana giidi issi xerbbe
loocinggiya pooqqi yeggidi guzulaa ancciyorin
Wotanggontti eta maaddidoogan ufayttiiddi cachchaa
ancciyogaa gede geli aggidosona.

Shemppuwa 5: Muttaari daguwa Yettaa

Asay maadettidi oottiyo wode wolqqaa issippe yegganawu, azalliyagaa boranawu daafuriyagaa xalissanawunne oottiyagaa minttettanawu yettaa yexxes. Yettankka uuttaa haashiiddi yexxiyogee keettaa keexxiiddi yexxiyogaappe dummatees. Beni baabiree yeenna wode gaacciiddi inggaaziyo yettayne corattidi uutta giddon oottiiddi yexxiyo yettay issi mala gidenna.

Hegaa xalla gidennan dumma dumma oosotakka hashiyaninne daguwan oottiiddi yexxiyo yettaykka dummatees. Hagee ubba muleera dumma giyogaa gidennan dumma dumma sohuwan go'ettiyo wode qiibaa sohuwa milatiyo hanotay de'ees gaanaassa.

Uuttaa haashiiddi yexxiyo yettaa macaray cora
gidikkonne kaalliyageeta leemisodan ekkanawu
danddayettees. Hegeetikka ‘nuukko xeellarkkiishsha’,
‘laalo hayyannaashsho’, ‘ee ee laloo’ hegeetanne
hegeeta milatiyabata. ‘Nuukko xeellarkkiishsha’
giyogee daroppe ayyaanaama yetta gididi
‘hayyanaashsho’ppenne ‘ee ee laloo’ giyagaappe
dummatees. Koyroogaa gidin kaalliya naa”atikka
yexettiyo wode issi uray kessin haraati sorin
polettiyaba. Leemisuawu ‘Nuukko xeellarkkiishsha’
giyagaa ekkikko issi uray ‘Nuukko nuukko
xeellarkkiishsha’ giyo wode harati ‘Nuukko nuukko
xeellarkkiishsha’ gi giidi soroosona.

Nuukko nuukko xeellarkkiishsha Xoossawu,

Nuukko nuukko xeellarkkiishsha Xoossawu,

Haashidi gum”idi maanawu halchchoos.

Nuukko nuukko xeellarkkiishsha Xoossawu,

Gifaataa bonchchiiddi kaa'anawu giigoos.

Nuukko nuukko xeellarkkiishsha Xoossawu,

Nunanne nu keettaa gifaatawu gatto yaagoos.

Nuukko nuukko xeellarkkiishsha Xoossawu... giiddi sinttawu gujanawu danddayees.

Yaagiyo wode qassi guzulaa arbbabiya asay ‘zimmi zikkaa yaada yaayyaa uuttan utta’, ‘yaaha yaaha yaaha’ giiddi cachchawu koshshiya wolqqaa dagayoosona. Yaaniiddi Muttaara wontta qommon daguwassi giigissiyo qumata giidi qonccissidoogaappe boyiyara badalaan doysaara kattin miidi kaa'iiddi oosuwa wurssanawu gelidosona. Ushshankka naa"u qommo ushshaa woykko geeshuwanne qaareebbuwa agin qaareebbuwa koyiyagee qaareebbuwa uyiis.

Hegaadan geeshuwa uiyageekka geeshuwa duuqissi uyi ekkinne oosuwawu kiyidi ha qommo yettaa yexxiiddi omarssa heeran milxxi ootti aggidosona.

Yaatin wurssettan Muttaariira I soo asaara denddi eqqidi asaassi anjuwa immin amaridaagaa keenaa Muttaaro sabbidi yexxiiddi bantta soo bantta soo laaletti aggidosona. Maadettidi haashennaba gidiyakko ichhashu uuttaa Muttaariigaa issi gallasan oonee wurssanay???

Nabbabi simmidi zaariyo oyshata

Nabbabuwaninne ne buzo akeekan amppada kaalliya oyshata zaara.

1. Daguwa giyogee aybee?
2. Daguwa oosoy koshshiyo gaasoy aybee aybee?
3. Daguwa oosuwan hashetiyay oonee oonee?
4. Dagoy baynnaakko aybi merettanee?
5. Nabbabuwa giddon “cachchawu” giya qaalawu gelo birshshettay aybee?

